

Fra Hans Fredrik Dahl's Krigen i Norge

231

området. Hans personlige standpunkt synes som vist å ha vært på linje med det som næringslivets ledere inntok og det er rimelig å anta at dette for en stor del også skyldtes den forbindelse Paal Berg hadde til disse og den påvirkningskraft deres argumentasjon hadde under den krisesituasjon som rådde. Men også på lengre sikt er det interessant å se på personen Paal Bergs holdninger, fordi han senere kom til å få en så sentral posisjon i den sivile motstandsledelse, og mye tyder på at hans rolle også der var å representere soliditeten, legitimiteten og ansvaret utad. Heller ikke senere synes han å framheve seg som spesielt aktivistisk — eller kompromissløs. Det er derfor interessant å registrere allerede her at det er en kontinuitet fra april dagene og utover i okkupasjonen når det gjelder både personer og innhold i den linje som her trekkes opp i forholdet til okkupasjonsmakten. Næringslivet skulle opprettholdes, og den vanskelige situasjonen påvirket holdningene og ga næringslivets ledere ytterligere tyngde i deres argumentasjon. Den vanskelige situasjonen syntes å kreve ansvarsvilje og et nødvendig samarbeid med tyskerne, og disse argumentene greidde ledersjiktet i næringslivet og fagøkonomene i administrasjonen og bankene å framføre på en måte som fikk dem til å bli udiskutable i det okkuperte området. Dette lot seg gjøre ved å henvise til motiver som moralsk sett også var meget respektable, uklanderlige og samfunnsnyttige, f. eks. hensynet til arbeidernes og landets forsyninger. I langt mindre grad ble de økonomiske motivene som utvilsomt i sterk grad lå bak hos næringslivet, nevnt. Når det gjelder Paal Bergs holdning og vilje til å delta i forhandlingene, så var han utvilsomt også blitt påvirket av det forhold at han var embetsmann og derfor måtte føle det tiltagende kaoset innenfor administrasjonen. Skylden for dette kaoset ble i stor utstrekning tillagt Quisling. Ønsket — og håpet — om å få Quisling bort, har ganske sikkert fått et visst samarbeid med tyskerne til å fortone seg mer legitimt, fordi man mente at dersom Quisling ble fjernet, så ville mange av problemene være løst. En allmenn følelse av maktesløshet overfor okkupasjonsmakten førte til at reaksjonen og forbitnelsen mot den nye og vanskelig situasjon ganske naturlig

rettet seg mot Quisling. Hans regjeringsproklamasjon i den mest kritiske tiden for landet følte som et dolkestikk mot den lovlige regjering og dette ble forsterket ved at han politisk tidligere hadde vært helt uten innflytelse i Norge. Quislings og NS's atferd skapte derfor en voldsom forbitrelse, og reaksjonen fra norsk side rettet seg derfor i det okkuperte området mot Quisling og NS — og det skulle jo vise seg at det var langt mer realistisk å forvente at Quisling kunne fjernes enn tyskerne. I denne forbindelse er det interessant å se på en sentral påstand hos Helge Krog i hans pamflett «6. kolonne», der han hevder at:

«... ved å pusse Quislingskobbelet på befolkningen etablerte tyskerne hjemmefronten, men fikk samtidig begrenset feltet for dens aktivitet. Jo skjendigere Quislingene, stimulert av tyskerne, fór fram, desto sterkere ble hjemmefrontens oppmerksomhet henledet nettopp på de områder som var avdelt før deres herjinger — og avledet fra det særlige område tyskerne ønsket freddet: industrien.»¹⁷

Helge Krogs påstand er interessant. Men det er straks nødvendig å markere avstand fra særlig et punkt i påstanden, nemlig at tyskerne bevisst «pusset Quislingskobbelet på befolkningen». Det framgår helt klart av historieforskningen at de ansvarlige tyske instanser i Norge med sendemann Bräuer i spissen ble like overrasket over Quislings regjeringsproklamasjon som nordmenn selv.¹⁸ Men selv om det fra tysk side ikke var intendert politikk å la Quisling framtre som regjeringssjef, så forhindret ikke det at Krog kan ha rett i at Quisling og NS fikk en slik funksjon som han hevder, nemlig at de henledet befolkningens oppmerksomhet på seg, samtidig som de avledet oppmerksomheten fra næringsliv og økonomi. Det synes iallfall å være riktig å hevde at ledende nordmenns reaksjon i denne første tiden helt klart var rettet mot Quisling — og man var villig til å inngå i et samarbeid med okkupanten — dels for å fjerne Quisling. Nå kan en hevde at en ser nettopp spiren til motstanden her, i bestrebelsene på å få fjernet Quisling, men det må i så tilfelle presiseres at det da gjelder den sivile motstand, rettet mot Quisling og nazifiseringsframstøtene.

50 Quisling var fra 1930-årene venstre-siden i norsk politiks verste fiende! 51

Alt her stemmer ikke helt med de faktiske forhold. Quislings hensikt med regjeringsovertakelse var en annen enn den han tillot, av noen historikere på venstre-siden.

Fra Hans Fredrik Dahl's Krigen i Norge
C. Hovsmo - Historieforsker

han overlevere Regjeringen om morgenen den 9. april, straks etterat de tyske styrker hadde besatt de viktigste mål. Han skulle dessuten sikre seg Kongens person – en militæravdeling skulle bevokte Slottet. Og fra nå av var han ikke lenger tysk sendemann i Norge, men Bevollmächtigter des Reichs in Norwegen, dvs. at han var øverste tyske sivile myndighet i landet.

Men senkningen av Blücher i Drøbakundet forsinket tyskernes innrykning i Oslo. Bräuer hadde ingen militærmakt bak seg da han overleverte memorandumet til Koht tidlig om morgenen den 9. april. Konge og Regjering forlot hovedstaden uten at Bräuer kunne gjøre noe for å forhindre det. Dessuten hadde Regjeringen alt i morgenmøtet med Bräuer nektet å bøye seg for de tyske krav – «Der Kampf ist schon im Gange», hadde Koht svart sendemannen på hans trusler.

Dermed var Bräuer i en udelte mye vanskeligere situasjon enn hva man hadde tenkt seg i Berlin da direktivet ble satt opp – nordmennene ville mot formodning kjempe, og Kongen og Regjeringen befant seg utenfor rekkevidde.

I tillegg – som sten til byrden – hadde Quisling om kvelden den 9. april i en kringkastingstale helt uventet utropt seg selv til statsminister. Talen kom utvilsomt like overraskende på Bräuer og Berlin som på det norske folk. Men Quisling hadde støtte av Rosenberg, og – hva verre var – Hitler selv ga i en telefonsamtale med Bräuer natten til den 10. april ordre om at NS-føreren skulle være statsminister, til tross for at Bräuer så tydelig han turde forsøkte å forklare der Führer at kravet om Quisling var politisk uklokt.

Bräuer søker en løsning

I den situasjon Bräuer befant seg om formiddagen den 9. april, var han ute av stand til å følge direktivet, da forutsetningen manglet. Men som den rutinerte diplomat han var, søkte han straks å finne en løsning. Målet for Tyskland

var nå først og fremst en ordning i Norge som gjenopprettet normale forhold så langt som mulig. Etter Bräuers mening kunne dette bare skje ad legal vei, ifølge norsk konstitusjon – dvs. gjennom Konge og Regjering/Storting. Hans første bestrebelser gikk derfor ut på å søke kontakt med Kongen. Ved forhandlinger skulle det være mulig å bringe nordmennene til fornuft.

Men etter ordren fra Hitler personlig natten til den 10. april om å insistere på Quisling som statsminister, visste Bräuer at hans håp om forståelse med Kongen ikke hadde mye for seg. Han gjennomførte riktignok forhandlingene ifølge instruksene – selvom han da visste at det var fåfengt å vente noen løsning.

Bräuer gikk derfor inn for å få Berlin til å gå med på å fjerne Quisling. Gang på gang gjentok han at Quisling var umulig, ikke hadde noen tilhengere og intet maktgrunnlag, og faktisk heller ikke kunne regne med at alle de han selv hadde satt opp på ministerlisten ville støtte ham. Quisling hadde ikke tillit i folket – tvertimot, hans person virket som en rød klut på nordmennene og fikk motstanden til å flamme opp sterkere enn før.⁹⁴

Som støtte for sitt syn kunne Bräuer sitere kjente nordmenn. Ivrigst av alle innbitte talsmenn mot Quisling var folk som Victor Mogens og J. B. Hjort, som fra før før nær stor tillit i den tyske legasjon.⁹⁵ Også von Falkenhorst kunne bevitne at den militære situasjon var blitt forverret p.g.a. kravet om Quisling. Harmen mot ham og NS hadde ført til øket militær motstand.

Administrasjonsrådet

Bruddet med Kongen og Regjeringen Nygaardsvold var et faktum om kvelden den 10. april – det norske svaret var nei. Imidlertid dukker i løpet av de neste par dagene tanken om et administrasjonsråd opp. Det var mange grupper blant nordmennene som fremfor alt ønsket å unngå en regjering

Fra bokser 11 Fra nøytrale til allierte
 (Ministerseksjonen)
 Oslo 1969